

UDK: 343.272(497.11)
343.1(4-672EU)
Biblid 1451-3188, 14 (2015)
Год XIII, бр. 52-53, стр. 59–75
Изворни научни рад

проф. др Драган ЈОВАШЕВИЋ¹

ОДУЗИМАЊЕ ИМОВИНСКЕ КОРИСТИ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ - ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ И ПРАВО РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ABSTRACT

As a rule, criminal sanctions are imposed towards the offenders (individual or legal entity). These are statutory compulsory measures imposed by the court in order to protect society from crime, which deprive or restrict the rights and freedom of the offender or he gets warned that his freedoms and rights will be forfeited if he commits a criminal offence again. In addition to the criminal sanctions imposed by the courts in legally conducted procedure, to the perpetrators of crimes are also applied 'special' criminal measures. Among these measures, particular emphasis is on various measures of forfeiture of property gain: 1) on the benefit obtained by the completed criminal offence, and 2) in respect of the proceeds from crime whose origins are found in the relevant European documents - primarily in the Convention of the Council of Europe and other European recommendations.

Key words: Criminal offence, European standards, the law, deprivation of property, the Court.

1) УВОД

Сва савремена кривична законодавства, па тако и кривично законодавство Републике Србије, поред и мимо кривичних санкција које учиниоцима кривичних дела изричу судски органи у законом спроведеном кривичном

¹ Правни факултет Универзитета у Нишу, Е-маил: jovas@prafak.ni.ac.rs.

поступку, познају и „посебне” имовинске кривичноправне мере. И њима се учиниоцу кривичног дела одузимају или ограничавају одређена имовинска добра (предмети, имовина, имовинска корист), под условом да су у вези са извршеним или покушаним кривичним делом. Ове мере су прописане у закону (кривичном или другом) и представљају принудне мере које су често по садржини и трајању чак и теже него што је то и сама кривична санкција. У кривичном законодавству Републике Србије постоји више врста посебних имовинскоправних мера, међу којима се посебно издвајају:

- 1) одузимање предмета коју као меру безбедности прописује Кривични законик из 2005. године у члану 87;
- 2) одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом коју у чл. 91-93. прописује Кривични законик из 2005. године;
- 3) одузимање имовине проистекле из кривичног дела коју прописује Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела из 2013. године;
- 4) ограничење располагања имовином коју прописује Закон о ограничавању располагања имовином у циљу сузбијања тероризма из 2015. године.

2) ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ

Као веома ефикасно средство у супротстављању различитим облицима и видовима криминалитета, посебно имовинског карактера, организованог криминалитета или кривичних дела тероризма, у последње време на универзалном (дакле, у оквиру и под окриљем Организације Уједињених нација и њених специјализованих органа или организација) или на регионалном нивоу (Европска унија и Савет Европе) донето је више међународних докумената којима се успоставља систем стандарда за поступање у овој области. Основни, базични европски правни акт који прописује обавезу држава потписница Савета Европе, као најмасовније политичке регионалне организације да у свом националном законодавству предвиде ефикасне механизме, мере, начине, органе и поступање за одузимање криминалним активностима прибављене имовине или имовинске користи, јесте Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стеченог криминалом од 8. новембра 1990. године (ступила на снагу 1. септембра 1993. године).² У основи ове Конвенције налазе се захтеви:³

² Службени лист СРЈ - Међународни уговори број 7/2002 и 18/2005.

³ Berislav Pavišić, *Kazneno pravo Vijeća Evrope*, Golden marketing, Zagreb, 2006, str. 354-357.

- 1) неопходности вођења заједничке казнене политике у борби против тешких облика кривичних дела који постају међународни проблем;
- 2) потреба за применом савремених делотворних метода на међународним нивоу;
- 3) успостављање ефикасне међународне сарадње држава, непосредно или преко међународних органа.

Поред тога што ова Конвенција у члану 6. дефинише појам и елементе, односно карактеристике посебног кривичног дела „прања новца”, она одређује и појам „незаконитог прихода” и „имовине стечене кривичним делом”, предвиђа истражне, привремене и мере одузимања на државном нивоу (чл. 2-4), међународну сарадњу (одељак три, чл. 7-12), као и сам поступак одузимања незаконито стечене имовине (одељак четири, чл. 13-17). У области превенције различитих облика тешког криминалитета путем одузимања предмета, имовине или прихода посебно су значајне и две оквирне одлуке Савета Европске уније. То су:⁴

1. Оквирна одлука Савета Европске уније 2001/500/Полицијска и правосудна сарадња о прању новца, идентификацији, праћењу, замрзавању, присвајању и одузимању средстава и прихода од криминала од 26. јуна 2001. године;
2. Оквирна одлука Савета Европске уније 2005/212/Полицијска и правосудна сарадња о одузимању предмета, средстава и имовине стечене кривичним делима од 24. фебруара 2005. године.

На тај начин успостављен је ефикасан систем минималних европских стандарда који треба да обезбеде ефикасну борбу и супротстављање различитим облицима и видовима тешког криминалитета са међународним елементом којим се остварује противправна имовинска корист.⁵

3) ОДУЗИМАЊЕ ПРЕДМЕТА

Одузимање предмета је специфична имовинскоправна (стварна) мера безбедности у кривичном праву Србије. Она се састоји у одузимању

⁴ Borislav Petrović, Dragan Jovašević, *Međunarodno krivično pravo*, Pravni fakultet, Sarajevo, 2010, str. 216-218.

⁵ Драган Јовашевић, Вељко Икановић, *Међународно кривично право*, Универзитет Апеирон, Бањалука, 2015, стр. 178-181.

⁶ Судска пракса бележи да су применом ове мере одузимани следећи предмети: пиштољ рођака који је учинилац неовлашћено носио (решење Окружног суда у Београду Кж.

предмета који је био намењен или употребљен за извршење кривичног дела или који је настао извршењем кривичног дела (члан 87. КЗ).⁶ У теорији, али и у упоредном кривичном законодавству (Кривични законик Републике Немачке у седмом одељку, у чл. 73-76а)⁷ има схватања према којима би природи и сврси ове мере безбедности више одговарао карактер посебне кривичноправне мере *sui generis* заједно са мером одузимања имовинске користи која је прибављена кривичним делом.⁸ Указујући на хетерогеност правне природе ове мере неки аутори сматрају да би њу требало сместити у правне последице осуде.⁹ Она је одавно позната у кривичном праву као споредна казна, па је чак и данас задржала карактер казне. Будући да су различити основи за одузимање предмет, поставља се у теорији и питање правне природе ове мере - да ли је то мера безбедности, казна или правна последица осуде.¹⁰ Управо због спорне правне природе ове кривичноправне мере, она је у новом Казненом закону Хрватске из 2011. године предвиђена у члану 79. као кривичноправна мера *sui generis*, а не као мера безбедности јер се она најчешће не изриче на основу опасности учиниоца, а нити на основу опасности одузетих предмета.¹¹ Под овим средствима се подразумевају средства било које врсте, материјална или нематеријална, покретна или непокретна, имовинска или неимовинска, као и правни документи којима се доказују права на тим средствима.¹² Применом ове мере одузимају се две врсте предмета.¹³ То су:

- 1) предмети који су употребљени или су намењени за извршење кривичног дела *-instrumenta sceleris* (средства злочина).¹⁴ Овде се ради о предметима којима се учинилац послужио као средством за извршење кривичног дела и која се налазе у каузалној вези са наступелом последицом. То су предмети којима је предузета радња извршења или кажњива припремна

⁷ StGB, *Strafgesetzbuch*, 50. Auflage, Munchen, 2013, str. 49-51.

⁸ Petar Novoselec, *Opći dio kaznenog prava*, Pravni fakultet, Zagreb, 2004, str. 435.

⁹ Franjo Bačić, *Kazneno pravo*, Zagreb, Pravni fakultet, 1998, str. 463.

¹⁰ Velinka Grozdanić, Marisabel Škorić, *Uvod u kazneno pravo, Opći dio*, Pravni fakultet, Rijeka, 2009, str. 205.

¹¹ Narodne novine Republike Hrvatske broj 125/2011 и 144/2012.

¹² Ksenija Turković (et al.), *Komentar Kaznenog zakona*, Narodne novine, Zagreb, 2013, str. 117.

¹³ Драган Јовашевић, Коментар Кривичног закона СР Југославије, Службени гласник, Београд, 2002, стр. 187-188.

¹⁴ Драган Јовашевић, Вељко Икановић, *Кривично право Републике Српске, Општи део*, Универзитет Апеирон, Бањалука, 2012, стр. 218-220.

радња, односно којима је покушано извршење кривичног дела. Предмети који су намењени за извршење кривичног дела су они предмети којима је учинилац намеравао да изврши планирано кривично дело, које је сам израдио или их је набавио у ову сврху;

- 2) предмети који су настали извршењем кривичног дела - *producta sceleris* (производи злочина).¹⁵ Овде се не ради о предметима који представљају корист до које је учинилац дошао извршењем кривичног дела у ком случају се примењује посебна кривичноправна мера одузимања имовинске користи, већ се ради о предметима који су настали у самом поступку извршења кривичног дела. Сврха примене ове мере је изразито превентивног карактера како би се спречило вршење кривичних дела тим предметима у будућности.

У пракси се код примене ове мере поставило као спорно питање да ли одређени предмети спадају у предмете који су употребљени за извршење кривичног дела нпр. моторно возило које је употребљено у току вршења кривичног дела. У овом случају је Врховни суд Србије у пресуди број Кж.820/87 заузео становиште да путничко возило које је учинилац користио за одлазак на место извршења крађе не представља предмет употребљен за извршење кривичног дела јер се у смислу примене ове мере безбедности мора радити о предметима помоћу којих је дошло до извршења кривичног дела, а који су по правилу такви да по својој природи могу да служе том циљу. То морају бити предмети чија је употреба најуже повезана са законом одређеном радњом извршења конкретног кривичног дела. Ако је пак предмет послужио за предузимање припремних радњи или радњи које су уследиле после извршења кривичног дела, а иначе се не ради о предмету који се по правилу користи за извршење кривичног дела, онда се и не може радити о предмету који је употребљен за извршење кривичног дела. Раније је за примену ове мере безбедности било потребно да се ради о предметима који су били у својини учиниоца кривичног дела, што је последњим законским решењем брисано. Да би се ови предмети могли одузети од учиниоца кривичног дела потребно је испуњење следећих алтернативно законом одређених услова: а) да постоји опасност да ће се одређени предмет поново употребити за извршење кривичног дела и б) да је ради заштите опште безбедности или из моралних разлога неопходно одузимање

¹⁵ Драган Јовашевић, *Кривично право, Општи део*, Номос, Београд, 2010, стр. 278-279.

¹⁶ Berislav Pavišić, Velinka Grozdanić, Petar Veić, *Komentar Kaznenog zakona*, Narodne novine, Zagreb, 2007, str. 262-263.

предмета.¹⁶ Предмети чије одузимање захтевају разлози опште безбедности су они предмети који су опасни, па се иначе и не налазе у слободном промету, али чија употреба може да доведе у опасност живот и тело људи и сигурност њихове имовине (експлозив, отрови, оружје). Разлози морала захтевају да се одузму предмети који негативно утичу на јавни морал или његов развој (порнографски списи). Предмети ће се одузети чак у случајевима када кривични поступак није завршен пресудом којом се оптужени оглашава кривим или решењем о изрицању мере безбедности обавезног психијатријског лечења. У чл. 535-536. ЗКП прописан је посебан поступак за примену мере безбедности одузимања предмета. Решење о одузимању предмета доноси суд који је и донео одлуку у првостепеном поступку. Изрицањем ове мере не дира се у права трећих лица на накнаду штете од учиниоца. Одузимање предмета по правилу је факултативно,¹⁷ али закон може одредити и обавезно одузимање предмета код појединих кривичних дела: члан 185. КЗ - предмети порнографске садржине, члан 223. КЗ - фалсификовани новац, члан 224. КЗ - лажне хартије од вредности, члан 225. КЗ - лажне платне картице, члан 226. КЗ - лажни знакови за вредност, члан 227. КЗ - средства за фалсификовање новца, хартија од вредности, знакова за вредност или платних картица итд. Од ове мере безбедности треба разликовати привремено одузимање предмета и исправа из чл. 153-154. ЗКП као меру обезбеђења материјалних доказа у кривичном поступку. Ови се предмети одузимају од учиниоца кривичног дела или других лица на одређено време ради доказивања одређених чињеница које су у вези са сврхом претресања, а по завршетку кривичног поступка, или раније, враћају се власницима.

4) ОДУЗИМАЊЕ ИМОВИНСКЕ КОРИСТИ

¹⁷ Како су обележја кривичног дела незаконитог риболова остварена самим ловом рибе у време ловостаја, не може се узети да је дрвени чамац дужине 5 м који је коришћен приликом риболова употребљен за извршење кривичног дела, те нема основа да се чамац одузме применом мере безбедности одузимања предмета, будући да је радња извршења овог дела остварена ловом за време ловостаја (пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 2402/2010).

¹⁸ Има мишљења да историјски гледано ова мера води порекло од одузимања предмета (Горги Марјановик, *Македонско кривично право, Општ дел*, Просветно дел, Скопље, 1998, стр. 375; Borislav Petrović, Dragan Jovašević, *Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio*, Pravni fakultet, Sarajevo, 2005, str. 373-375).

Мера одузимања имовинске користи је у наше кривично право уведена 1959. године и то као врста мере безбедности.¹⁸ Као посебна кривичноправна мера *sui generis* она се састоји у одузимању од учиниоца кривичног дела новца, предмета од вредности и сваке друге имовинске користи која је прибављена кривичним делом (чл. 91-92. Кривичног законика - КЗ).¹⁹ Њена правна природа је спорна, па се у неким кривичним законима јавља као мера безбедности, односно као споредна казна. Ова мера има двојако одређени циљ: а) да нико не може да задржи имовинску корист прибављену кривичним делом и б) да се обештети лице које је оштећено извршеним кривичним делом (под условом да је ово лице познато и да је поднело благовремено имовинскоправни захтев за накнаду причињене штете). У основи примене ове мере налази се принцип правичности путем кога се успоставља имовинско стање које је постојало пре извршења кривичног дела. Но, ова мера има и превентивни карактер јер се и само осуђено лице, као и потенцијални учиниоци кривичних дела, теже одлучују на извршење кривичног дела (имовинског карактера из лукративних побуда) ако знају да прибављену корист не могу да задрже. Тако ова мера у својој природи садржи и казнене елементе, елементе зла које се наноси учиниоцу дела. Ради се о кривичноправној мери која се изриче супсидијарно одлуком суда само уколико имовинска корист још није враћена или њено одузимање није садржано у претходно досуђеном имовинскоправном захтеву.²⁰

¹⁹ Службени гласник Републике Србије број: 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 1217/2012, 104/2013 и 108/2014.

²⁰ Висину имовинске користи прибављене извршењем кривичног дела суд утврђује по службеној дужности и по слободној процени користећи по потреби и мишљење вештака (пресуда Врховног суда Србије Кж. Ок. 7/2005); Суд не може одузети од оптуженог имовинску корист, већ је у обавези да, када га огласи кривим за дело којим је прибављена противправна имовинска корист пошто утврди њено постојање и висину, у изреци досуди њено одузимање у висини коју је утврдио (решење Врховног суда Србије Кж. 2294/2005); Ако суд на основу доказа изведених у току доказног поступка оцени да је умисљајем окривљене било обухваћено остварење збира новчаних износа који су прибављени појединим кривичним делима извршиће правну преквалификацију (решење Врховног суда Србије Кж. 323/2006); Уколико суд пропусти да окривљеном који је оглашен кривим за кривично дело неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога на тај начин што је опојну дрогу препродавао и тиме остварио приходе изрекне меру одузимања имовинске користи, учинио је повреду кривичног закона у корист окривљеног (пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 199/2010); Када суд у чињеничном диспозитиву утврди да је код окривљеног пронађен новац који потиче од кривичног дела - продаје опојне дроге, тај новац се мора одузети (пресуда Апелационог суда у Београду Кж. 5767/2010).

Издвајање и осамостаљење мере одузимања имовинске користи у посебну кривичноправну меру произлази из чињенице што она нема карактер кривичне санкције коју изриче суд према законским условима за њено изрицање. Дакле, не ради се о примени кривичне санкције, већ о примени правног принципа - о реституцији или успостављању ранијег правног и фактичког стања који истовремено делује и као психолошка принуда на учиниоца да прибављање користи не може да буде мотив за предузимање криминалне делатности. Њена примена се темељи на принципу *nullum commodum capere potest de sua propria iniuria* (нико не може да има користи од сопственог злодела). Одузимање имовинске користи треба разликовати од накнаде штете коју остварује оштећено лице, али и од привременог или трајног одузимања имовине сходно Закону о одузимању имовине проистекле из кривичног дела.²¹ Имовинска корист одузима се судском одлуком којом је утврђено извршење кривичног дела.²² Од учиниоца се обавезно одузима новац, предмети од вредности и друга имовинска корист који су прибављени кривичним делом, а ако одузимање није могуће (нпр. због тога што је предмет уништен, изгубљен или продат непознатом лицу), онда ће се учинилац обавезати: а) да преда у замену другу имовинску корист која одговара вредности имовине прибављене извршењем кривичног дела или проистекле из кривичног дела или б) да плати новчани износ који одговара прибављеној имовинској користи. Имовинска корист прибављена кривичним делом одузима се и од правног или физичког лица на која је пренесена без накнаде или уз накнаду која не одговара стварној вредности. Ова се корист одузима не само од учиниоца кривичног дела, већ и од другог лица које је извршењем кривичног дела такву корист прибавило у конкретном случају.²³ У вези са применом ове мере у теорији и судској пракси се разматра питање појма имовинске користи. Под овом се коришћу подразумева сваки имовински ефекат који представља противправну добит

²¹ Службени гласник Републике Србије број 32/2013 којим је замењен истоимени Закон објављен у Службеном гласнику Републике Србије број 97/2008.

²² У вези са овим решењем треба истаћи дилему да ли се ова мера може изрећи према неурачунљивим лицима, малолетницима или лицима која учине противправно дело без кривице (с обзиром на објективно-субјективни појам кривичног дела који произилази из одредби новог Кривичног законика Републике Србије) будући да тада нема одлуке суда којом је “утврђено извршење кривичног дела” јер на страни учиниоца недостаје кривица као битни конститутивни субјективни елемент појма кривичног дела.

²³ Љубиша Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Савремена администрација, Београд, 2006, стр. 285-289.

за учиниоца. То нису само новац и предмети, већ и услуге, коришћење одређених предмета без давања адекватне противвредности, уштеде, имовинска погодовања и сл., дакле, све што има неку имовинску вредност или финансијске ефекте. Изван овог појма су нематеријална погодовања личне природе, осим ако немају непосредне финансијске предности, односно уштеде. Као друго спорно питање у пракси јавља се утврђивање висине имовинске користи која се мора одузети одлуком надлежног суда. Овде се разликује неколико схватања. Најшире је схватање које тражи да се учиниоцу кривичног дела признају сви трошкови које је имао у вези или поводом извршења кривичног дела, док је насупрот њему схватање према коме учиниоцу не треба признати никакве трошкове, већ му треба одузети целокупну прибављену имовинску корист. Између ових је умерено схватање према коме се учиниоцу дела при утврђивању висине прибављене имовинске користи морају признати одређени трошкови које је имао у вези извршења кривичног дела, али се ту схватања разилазе у погледу одређивања који су трошкови „оправдани”, односно који трошкови представљају материјални еквивалент за труд учиниоца уложен у радњу кривичног дела или који произилазе из саме природе извршеног дела. Према „теорији салда” од учиниоца кривичног дела одузима се само „чиста добит” - наиме, од укупне вредности коју учинилац оствари извршеним кривичним делом одузимају се нужни трошкови и издаци учиниоца.²⁴ Одузимање имовинске користи треба разликовати од права оштећеног на накнаду штете која му је причињена извршеним кривичним делом. У том циљу члан 93. КЗ уређује заштиту права оштећеног и однос његовог права према примени посебне кривичноправне мере одузимања имовинске користи. Овде се разлику две ситуације:

- 1) када је оштећени у кривичном поступку поднео имовинскоправни захтев за накнаду штете;
- 2) када оштећени у кривичном поступку није поднео имовинскоправни захтев.

У првој ситуацији могућа су два решења: а) ако је у кривичном поступку усвојен имовинскоправни захтев оштећеног, тада суд изриче одузимање имовинске користи само уколико она прелази досуђени имовинскоправни захтев оштећеног и у том износу и б) ако је оштећени у кривичном поступку у погледу свог имовинскоправног захтева упућен на парницу, онда он може тражити да се намири из одузете имовинске користи под условом да покрене

²⁴ Petar Novoselec, *Opći dio kaznenog prava*, op.cit., str. 440.

парницу у року од шест месеци до дана правноснажности одлуке којом је упућен на парницу (објективни рок). У другој ситуацији, када оштећени није у кривичном поступку поднео имовинскоправни захтев, он може захтевати намирење из одузете имовинске користи само ако је ради утврђивања свог захтева покренуо парницу у року од три месеца од сазнања за пресуду којом је изречено одузимање имовинске користи (субјективни рок), а најдаље у року од три године од дана правноснажности одлуке о одузимању имовинске користи. У сваком случају оштећени мора у року од три месеца од дана правноснажности одлуке којом је усвојен његов имовинскоправни захтев да затражи намирење из одузете имовинске користи.

5) ОДУЗИМАЊЕ ИМОВИНЕ ПРОИСТЕКЛЕ ИЗ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

У тежњи да се појача оштрица кривичноправне репресије према учиниоцима кривичних дела који су за себе или друго лице прибавили противправну имовинску корист, поред одузимања имовинске користи прописане у члану 91. Кривичног законика, од 2008. године уведена је могућност и (привременог или трајног) одузимања имовине проистекле из одређених кривичних дела. То је омогућио Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела из 2008. године.²⁵ У априлу 2013. године донет је нови Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела.²⁶ Овим законом уређују се услови, поступак и органи надлежни за откривање, одузимање и управљање имовином проистеклом из кривичног дела. Овом мером се од учиниоца кривичног дела одузима имовина под којом се подразумева добро сваке врсте у Републици Србији или у иностранству, материјално или нематеријално, покретно или непокретно, процењиво или непроцењиво велике вредности и исправе у било којој форми којима се доказује право или интерес у односу на такво добро. Имовином се сматра и приход, или друга корист, остварена непосредно или посредно из кривичног дела, као и добро у које је она претворена или са којим је помешана. А имовином која је проистекла из кривичног дела сматра се имовина власника која је у очигледној несразмери са његовим законитим приходима (окривљени, окривљени сарадник, оставилац, правни следбеник или треће лице). Када се ради о „очигледној несразмери у вредности имовине” представља фактичко питање које судско веће решава

²⁵ Службени гласник Републике Србије број 97/2008.

²⁶ Службени гласник Републике Србије број 32/2013.

у сваком конкретном случају. При томе је сам закон одредио код којих кривичних дела је могуће на овај начин одузимање имовине (што указује да се овде не ради о општем институту кривичног права који се може применити на свако кривично дело и на сваког учиниоца кривичног дела). Одузимање имовине проистекле из кривичног дела (члан 2. Закона) могуће је код одређених кривичних дела.²⁷

Наиме, под условом да је делима прибављена имовинска корист у износу који прелази 1.500.000 динара:²⁸

- 1) организованог криминала;
- 2) отмице;
- 3) приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију;
- 4) против имовине (разбојничка крађа, разбојништво, превара, превара у осигурању, изнуда и зеленаштво);
- 5) против привреде (фалсификовање новца, фалсификовање хартија од вредности, фалсификовање и злоупотреба платних картица, фалсификовање знакова за вредност, прављење, набављање и давање другом средстава за фалсификовање, пореска утаја, кријумчарење, прање новца, злоупотреба положаја одговорног лица, злоупотреба у вези са јавним набавкама, проузроковање лажног стечаја и оштећење повериоца);
- 6) неовлашћена производња, држање и стављање у промет опојних дрога;
- 7) против јавног реда и мира (недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја и недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи);

²⁷ У поступку привременог одузимања имовине проистекле из кривичног дела доказује се постојање основане сумње да је вредност имовине која је предмет захтева у очигледној несразмери са законитим приходима окривљеног и постојање опасности да би њено касније одузимање било отежано или онемогућено. Претпоставка о криминалном пореклу имовине која је предмет одузимања проистиче из чињенице да се против окривљеног води поступак због учињеног кривичног дела, а коју претпоставку окривљени може да побија при чему је без значаја околност када је имовина стечена. Криминално порекло имовине јесте законска претпоставка коју окривљени може да побија и да доказује да је имовину законито стекао, па је стога без значаја околност да ли је стечена у време или пре извршења кривичног дела за које тече кривични поступак (пресуда Врховног касационог суда Кзз. 12/2011).

²⁸ Више: Драган Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, Досије, Београд, 2014.

- 8) против службене дужности (злоупотреба службеног положаја, превара у служби, проневера, трговина утицајем, примање мита и давање мита);
- 9) против човечности и других добара заштићених међународним правом (ратни злочин против цивилног становништва, недозвољена производња, промет и држање оружја чија је употреба забрањена, противправно убијање и рањавање непријатеља, противправно одузимање ствари од убијених, трговина људима, трговина малолетним лицима ради усвојења, заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу и финансирање тероризма).

Органи надлежни за откривање, одузимање и управљање имовином проистеклом из кривичног дела су: 1) јавни тужилац, 2) суд, 3) организациона јединица Министарства унутрашњих послова надлежна за финансијску истрагу и 4) Дирекција за управљање одузетом имовином. Јединица надлежна за финансијску истрагу (члан 6. Закона) је специјализована организациона јединица Министарства унутрашњих послова која открива имовину проистеклу из кривичног дела по службеној дужности или по налогу јавног тужиоца и суда при чему су сви државни и други органи, организације и јавне службе дужни да јој пруже помоћ. Ради обављања послова у вези са привременим или трајним одузимањем имовине која је проистекла из кривичног дела основана је Дирекција за управљање одузетом имовином у саставу Министарства правде и државне управе која: 1) управља привремено или трајно одузетом имовином проистеклом из кривичног дела, имовином која је привремено одузета по наредби јавног тужиоца, предметима кривичног дела (члан 87. КЗ), 1а) имовинском користи прибављеном кривичним делом (чл. 91. и 92. КЗ), имовином датом на име јемства у кривичном поступку и предметима који су привремено одузети у кривичном поступку, 2) врши процену вредности одузете имовине проистекле из кривичног дела, 3) складишти, чува и продаје привремено одузету имовину проистеклу из кривичног дела и управља тако добијеним средствима у складу са законом; 4) води евиденције о имовини којом управља и о судским поступцима у којима је одлучивано о таквој имовини, 5) учествује у пружању међународне правне помоћи, 6) учествује у обуци државних службеника и носилаца правосудних функција у вези са одузимањем имовине проистекле из кривичног дела и 7) обавља друге послове у складу са законом. Ова Дирекција такође обавља наведене послове и у вези са имовинском користи која је проистекла из привредног преступа, односно прекршаја.

6) ОГРАНИЧЕЊЕ РАСПОЛАГАЊА ИМОВИНОМ

Последња имовинска кривичноправна мера уведена је посебним Законом о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма марта 2015. године.²⁹ Њена примена односи се на привремену забрану преноса, конверзије, располагања и премештања имовине или привремено управљање том имовином на основу одлуке надлежног државног органа, али имовине која је повезана са кривичним делима тероризма из чл. 391-393а. (КЗ). Према овим решењима Влада сходно члану 3. Закона решењем утврђује листу означених лица на основу: 1) листа означених лица утврђених од стране Уједињених нација и других међународних организација у којима је Република Србија члан, 2) на предлог надлежних државних органа, на основу оправданог уверења да је лице терориста, да финансира тероризам, да је укључено у активности терористичке групе или вршење терористичког акта. Ово „оправдано уверење” је степен уверења који разуман човек просечних интелектуалних способности може стећи на основу доказа - чињеница које су општепознате или доказиве и веродостојних информација којима располажу надлежни државни органи или 3) образложеног захтева друге државе. Решење, којим је означено лице стављено на листу означених лица, коначно је и против њега означено лице може покренути управни спор. Дакле, као означена лица која долазе под удар примене овог Закона сматрају се физичко лице, правно лице, као и група или удружење, регистровано или нерегистровано, које је означено и стављено на листу терориста, терористичких организација или финансијера терориста на основу: одговарајућих резолуција Савета безбедности Уједињених нација или аката међународних организација чији је држава члан, предлога надлежних државних органа или на основу образложеног захтева стране државе. Сам је Закон, при томе, одредио појмове и садржину: „терориста”, „терористичка организација” или „терористичка активност”. Терориста је лице које само или са другим лицима: а) покуша или учини терористички акт на било који начин, непосредно или посредно, б) подстрекава и помаже у извршењу терористичког акта и в) има сазнања о намери групе терориста да изврше терористички акт, допринесу извршењу или помогну групи настављање вршења терористичког акта са заједничком сврхом. Терористичка организација је група терориста која: а) покуша или учини терористички акт на било који начин, непосредно или посредно, б) подстрекава и помаже

²⁹ Службени гласник Републике Србије број 29/2015.

у извршењу терористичког акта и в) има сазнања о намери групе терориста да изврши терористички акт, допринесе извршењу или помогне групи настављање вршења терористичког акта са заједничком сврхом. Терористички акт је дело утврђено протоколима наведеним у анексу уз Међународну конвенцију о сузбијању финансирања тероризма, као и било које друго дело чији је циљ да изазове смрт или тежу телесну повреду цивила или било ког другог лица које не учествује активно у непријатељствима у случају оружаног сукоба, када је сврха таквог дела, по његовој природи или сплету околности повезаних са тим делом, да застраши становништво, или да примора владу неке државе или неку међународну организацију да учини или да се уздржи од чињења неког дела. Финансирање тероризма је и подстрекавање и помагање у обезбеђивању и прикупљању имовине, без обзира да ли је терористички акт извршен и да ли је имовина коришћена за извршење терористичког акта. После пријема извештаја у смислу члана 10. Закона ако министар финансија утврди да се ради о "означеном лицу" и имовини која подлеже ограничавању располагања, без одлагања, решењем налаже ограничавање располагања имовином тог лица. За примену ове мере потребно је да се ради о имовини која означава финансијска средства, имовину било које врсте, покретну или непокретну, материјалну или нематеријалну, без обзира како је стечена, исправе или инструменте у било којој форми, којима се доказује својина или интерес у односу на таква средства или имовину (нпр. банкарски кредити, путнички и банковни чекови, новчане упутнице, деонице, хартије од вредности, обвезнице, менице, акредитиви, камата, дивиденда или други приход наплаћен на основу или настао из тих средстава или имовине и др). Решење о ограничавању располагања имовином обавезно садржи: 1) податке о означеном лицу, 2) податке о имовини чије располагање се ограничава, 3) означавање да ће имовином управљати Дирекција за управљање одузетом имовином, у складу са законом и 4) означавање лица којима се решење доставља. Ово решење се доставља правном или физичком лицу код кога се имовина налази, означеном лицу, Дирекцији за управљање одузетом имовином, Управи, надлежном јавном тужилаштву, органу надлежном за безбедносне и обавештајне послове, министарству надлежном за спољне послове, као и другим државним органима који могу бити повезани са имовином означеном у том решењу. Правно или физичко лице код кога се имовина налази дужно је да ограничи располагање имовином на основу решења о ограничавању располагања имовином. Ограничавање располагања имовином траје док се означено лице налази на листи означених лица,

односно до одлуке надлежног суда донете на основу овог Закона (члан 12). Министар надлежан за послове финансија дужан је да два пута годишње, на предлог Управе, а по прибављеном мишљењу надлежних државних органа, размотри оправданост доношења решења о ограничавању располагања имовином. Ако министар утврди да нису постојали услови за доношење решења о ограничавању располагања имовином, то решење ће се поништити. Управљање имовином чије је располагање ограничено на основу овог закона врши Дирекција за управљање одузетом имовином, у складу са законом (члан 13). Означено лице коме је ограничено располагање имовином може сходно члану 15. Закона пред судом да покрене поступак ради изузимања дела имовине који је неопходан за основне животне трошкове (храна, станарина или рата стамбеног кредита, лечење и лекови, порез, премија осигурања, трошкови комуналија, трошкови за пружене правне услуге, накнада за редовно одржавање или чување средстава чије је располагање привремено ограничено или друге имовине или економских ресурса, који су настали након доношења решења о ограничавању располагања имовином). За одлучивање у поступку ради изузимања дела имовине стварно је надлежан основни суд на чијем подручју означено лице има пребивалиште или боравиште, односно суд на чијем се подручју налази имовина која је предмет изузимања од ограничавања располагања имовином. Поступак ради изузимања дела имовине хитан је и води се по правилима ванпарничног поступка.

7) ИЗВОРИ

- Vačić, Franjo, *Kazneno pravo*, Zagreb, Pravni fakultet, 1998.
- Grozđanić, Velinka, Škorić, Marisabel, *Uvod u kazneno pravo, Opći dio*, Pravni fakultet, Rijeka, 2009.
- Јовашевић, Драган, *Коментар Кривичног закона СР Југославије*, Службени гласник, Београд, 2002.
- Јовашевић, Драган, *Кривично право, Општи део*, Номос, Београд, 2010.
- Јовашевић, Драган, Икановић, Вељко, *Кривично право Републике Српске, Општи део*, Универзитет Апеирон, Бањалука, 2012.
- Јовашевић, Драган, *Практикум за кривично право, Општи део*, Правни факултет, Ниш, 2013.
- Јовашевић, Драган, *Кривично право, Посебни део*, Досије, Београд, 2014.
- Јовашевић, Драган, Икановић, Вељко, *Међународно кривично право*, Универзитет Апеирон, Бањалука, 2015.

- Лазаревић, Љубиша, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Савремена администрација, Београд, 2006.
- Марјановиќ, Горги, *Македонско кривично право, Општ дел*, Просветно дел, Скопље, 1998.
- Narodne novine Republike Hrvatske, broj 125/2011 и 144/2012.
- Novoselec, Petar, *Opći dio kaznenog prava*, Pravni fakultet, Zagreb, 2004.
- Pavišić, Berislav, *Kazneno pravo Vijeća Evrope*, Golden marketing, Zagreb, 2006.
- Pavišić, Berislav, Grozdanić, Velinka, Veić, Petar, *Komentar Kaznenog zakona*, Narodne novine, Zagreb, 2007.
- Petrović, Borislav, Jovašević, Dragan, *Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio*, Pravni fakultet, Sarajevo, 2005.
- Petrović, Borislav, Jovašević, Dragan, *Međunarodno krivično pravo*, Pravni fakultet, Sarajevo, 2010.
- Службени гласник Републике Србије, број: 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009,
- Службени гласник Републике Србије, број: 111/2009, 12172012, 104/2013 и 108/2014.
- Службени гласник Републике Србије број 97/2008.
- Службени гласник Републике Србије број 32/2013.
- Службени гласник Републике Србије број 29/2015.
- Службени лист СРЈ - Међународни уговори број 7/2002 и 18/2005.
- StGB, *Strafgesetzbuch*, 50. Auflage, Munchen, 2013.
- Turković, Ksenija, (et al.), *Komentar Kaznenog zakona*, Narodne novine, Zagreb.

8) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Република Србија, као и многа друга савремена кривична законодавства, на бази међународних и европских стандарда, поред и мимо кривичних санкција које учиниоцима кривичних дела изричу судски органи у законом спроведеном кривичном поступку, познаје и „посебне” имовинске кривичноправне мере. И овде се ради о мерама које се изричу од стране суда. Њиховом применом се учиниоцу кривичног дела уопште или посебних врста кривичних дела (дела организованог криминала или дела тероризма) одузимају предмети, имовина или имовинска корист у целини или делимично (привремено или трајно). И ове мере су изричито прописане

у закону (кривичном или другом) који одређују начин, поступак и услове за њихову примену. Оне такође представљају принудне мере, па се често у правној теорији истиче да су оне понекад, по садржини и времену трајања, чак и теже и неизвесније него што је и сама кривична санкција. Ипак, овде се не ради о кривичним санкцијама, иако су и оне последица извршеног или покушаног кривичног дела. Њих Кривични законик Републике Србије назива „посебне” кривичноправне мере. Овај Законик познаје две мере ове врсте. То су: а) одузимање предмета и б) одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом, док два посебна закона из 2013. године (за организовани криминал) и из 2015. године (за дела тероризма) познају и посебне „специјалне” мере одузимања или ограничавања у располагању имовином у вези са одређеним кривичним делима.